

PĚCHOTNÍ SRUB B-S 13 NA BRATISLAVSKÉM PŘEDMOSTÍ A JEHO POŠKOZENÍ SOVĚTSKÝMI VOJÁKY V SRPNU 1968

MARTIN DUBÁNEK

DUBÁNEK, M.: The burglary of Soviet soldiers into Bratislava infantry cabin B-S 13 in 1968. *Vojenská história*, 1, 12, 2008, pp. 118–127 Bratislava.

The author presents the genesis of Bratislava infantry cabin B-S at fore bridge Petržalka in Bratislava in 1937 with its technical parameters. He assumes that it was in a relatively untouched state during the War. Whereas there was the re-activation of Czechoslovak pre-war fortification from 1946, there was the foundation of the Headquarter of Building field IV, being in charge of the maintenance of the fortification in the region of Morava-Slovak border – Bratislava. He looks closely at the technical equipment in the following chapters.

The building did not involve any crew, there was no equipment except for a stuck cannon and it was locked by a massive electromagnetic lock. The troops from the surroundings conducted only an annual maintenance and camouflage. The calm peace service was broken by the Warsaw Pact armies's Invasion in August 1968. The author recalls the damages caused by the breaking in on 3rd September 1968.

Military history. Slovakia. Fortifications. The year 1968.

K mezníkům historického vývoje Československa bez pochyby patří rok 1968, neboť vpád vojsk Varšavské smlouvy v srpnu 1968 ovlivnil na celá desetiletí další vývoj státu. Mezi naprosto neznámá fakta z tehdejší invaze patří vloupání několika sovětských vojáků do pěchotního srubu B-S 13 v bratislavské Petržalce.

Československé opevnění budované ve 30. letech 20. století v Bratislavě je známé značnými odchylkami od celorepublikového standardu. Způsobil to nesporný fakt, že některé z pevnostních objektů tu byly postaveny jako vůbec první a jejich projektování začalo před vznikem centralizované organizace Ředitelství opevňovacích prací (dále ŘOP). Objekty B-S 5a, 5b, 6, 7, 9-12 a 14 postavené na předmostí v bratislavské Petržalce v roce 1933 – 1935 se podařilo začlenit do přijaté koncepce čs. opevnění a počínaje rokem 1936 doplnit běžnými nebo lehce zjednodušenými pěchotními sruby (B-S 1-4, 8, 13, 15, IV) a v letech 1937 až 1938 i lehkým opevněním a velitelskými úkryty.

Jedním z fortifikačních objektů, které ve dnech 28. února – 5. března 1937 vybetonovala bratislavská stavební firma Ing. Rudolf Frič byl i pěchotní srub B-S 13 „Stoh“ realizovaný v tzv. I. římské odolnosti. Srub s kubaturou betonu 743 m³ a 24-člennou osádkou byl vpravo vyzbrojen standardní kombinací zbraní – t. j. 4cm kanonem vz. 36 (zbraň L1) a dvojčetem těžkých kulometů vz. 37 (zbraň M v lafetě DZ-4). Bezprostřední ochranu zajišťovaly

dvě střílny pro lehký kulomet vz. 26 (v lafetě DZ-1) a dva granátové skluzy.¹ Do stropu objektu byl zapuštěn pětistřílnový zvon pro lehký kulomet (v lafetě DZ-16) a také dvojstřílnová kopule pro sólo těžký kulomet vz. 37. Až na zařízení kopule, kde chyběla lafeta DZ-6 se zbraní, existující pouze v prototypu, byl srub vybaven a připraven k obraně.

Po mnichovské konferenci předmostí v Petržalce 8. října obsadili Němci. Válku však podobně jako téměř všechny fortifikační objekty v Bratislavě přečkal srub B-S 13 v relativně nedotčeném stavu. Jelikož od roku 1946 probíhala reaktivace československého předválečného opevnění, došlo 15. července 1947 ke zřízení Velitelství stavebního úseku IV. Vešel mu škt. Antonín Linhart, který dohlížel na opravy opevnění v úseku Moravskoslovenská hranice – Bratislava.² V rámci těžkého opevnění provedla veškeré práce opět firma Ing. Rudolf Frič, která je dokončila v listopadu téhož roku. Činnost se soustředila zejména na vyčištění interiérů, doplnění záhozů, uzavření objektů a zřejmě i opravy WC.

V plánu rekonstrukce objektů stálého opevnění pro rok 1947 bylo původně plánováno i částečné vyzbrojení a vystrojení objektů těžkého opevnění v Bratislavě a na jižní Moravě kořistním (čs. předválečným) pevnostním materiálem.³ Prioritně byla pocífována náhrada za pancéřové dveře, pro které byla již v březnu 1947 vypsána omezená soutěž, jež pravděpodobně vyhrála Královehradecká mostárna a strojírna Hradec Králové. Pro celou dodávku (Bratislava i jižní Morava) byla vyčleněna částka 220 000 Kčs.

Kromě dveří byly po válce vyráběny i další součásti výstroje jako například nádrže na vodu vyrobené v letech 1949 – 1950 ve Škodových závodech, nebo vnitřní zařízení do pancéřových zvonů (DZ-5), což v roce 1949 provedla Zbrojovka Brno. Po válce byly rovněž vyráběny příkopové periskopy pro pozorování týlových stěn a diamantových příkopů. Na základě výnosu čj 41709/taj.hl.št.žen.1948 z 31. srpna 1948 byla výroba za předběžnou cenu 486 000 Kčs zadána Spojeným závodům pro jemnou mechaniku a optiku MEOPTA Přerov, závod Praha Košíře. Příkopové periskopy po válce označované jako P-8 byly pro Bratislavu přebírány pravděpodobně v roce 1950.⁴

Z kulometné výstroje bylo pro bratislavské objekty primárně nutné dořešit lafetaci do pancéřové kopule. Vzhledem k nízkému počtu potřebných zařízení (pouhé 2 kusy ve sru-bech B-S 13 a B-S 15), byla projekčně vyřešena improvizace spočívající v montáži lafety pro lehký kulomet vz. 26. Tato nová atypická lafeta je označována jako DZ-16aABN a byla osazena do nově vyprojektované střílnové desky, která se osazovala do střílnové vložky kopule za pomoci tzv. revolverových rukojetí tak jako lafeta DZ-6, nebo uzávěry střílny DZ-17 a DZ-35. Ve výše zmíněné střílnové desce byly vypracovány otvory pro instalaci upravené lafety DZ-16 (N/AJ 15/26 vz. 37). Doposud sice není prokázána výroba tohoto zařízení, ale plán byl nalezen společně s výkresovou dokumentací pevnostních zařízení, která byla po 2. světové válce realizována, a proto se můžeme oprávněně domnívat, že se tak stalo i v tomto případě.

Lafety DZ-4 pro dvojčata těžkých kulometů vz 37 byly s největší pravděpodobností vyrobeny po válce znovu ve Zbrojovce Brno.⁵ Svědčí o tom zejména bohatá korespondence mezi MNO a zbrojovkou Brno z let 1949 – 1950 a také fakt, že v roce 1950 praskaly odlitky nově

1 STEHLÍK, E.: *Lexikon těžkých objektů československého opevnění z let 1935 – 1938 pevnosti sv. 18*, 2000, s. 277-284.

2 MINAŘÍK, P.: *Osudy československého opevnění po roce 1945*. Fortsborník 7/II. Brno 2002.

3 Takto byly označeny zbytky původního čs. pevnostního materiálu, který zbyl na území ČSR po skončení 2. světové války. VHA, MNO-VŽV 1947, K 316, čj. 50116.

4 Dosud nezpracovaný karton ZB Brno – Na jižní Moravě byly na objektech přezkoušeny až 7. 2. 1951.

5 Tajné deníky spisů VŽV a ŘOP.

vyrobených kolébek těchto lafet. Naproti tomu se dochovalo dostatečné množství lafet pro lehký kulomet vz. 26 (DZ-16 do zvonu a DZ-27 pod beton), které v bratislavském úseku nahradily dodané předválečné lafety DZ-1 pro stejnou zbraň (pod betonem).

Válku rovněž přečkalo minimálně 36 různých zachovalých 4cm kanónů vz. 36 (nyní označovaných jako 47mm PvK vz. 36) a 49 kompletních střílen. V roce 1948 MNO rozhodlo o opravě 18 zbraní, které armáda převzala v roce 1949. Šest kanónů bylo na přelomu listopadu a prosince 1949 zkušebně namontováno do bratislavských objektů. Rozhodnutím MNO z 6. prosince 1953 bylo Velitelství 2. vojenského okruhu nařízeno provést v Bratislavě ještě další zkušební zamontování jednoho nebo dvou 47mm PvK vz. 36 uložených v Bratislavě, což měla být generálka pro montáž 12 zbraní na jižní Moravu. Kanón pak byl naposled zkušebně zamontován v období od 3. do 9. května 1954 v pěchotním srubu B-S 13 a potřebné kusy byly minimálně do roku 1956 ponechány ve skladech.

Od roku 1952 byl řešen vývoj pevnostního kanónu na bázi 85mm tankového kanónu ZIS-S 53, který byl v roce 1959 přijat do výzbroje jako 85mm PvK vz. 44/59. V Bratislavě pro ně v termínu od 12. července do 23. srpna 1959 pracovní jednotka z 92. pontonového praporu vybourala střílňu a osadila nové rámy. Do poloviny roku 1960 došlo k osazení 4 zbraní včetně srubu B-S 13, který tvořil kostru obrany západní části předpostí.⁷ V roce 1963 došlo k montáži ještě jednoho kanónu, ale konkrétní srub se nepodařilo určit.

Dvojčata těžkých kulometů vz. 37 měla být ve druhé polovině 50. let nahrazena těžkými kulometry vz. 43 Gorjunov a lehké kulometry vz. 26 v pomocných střílnách „pod betonem“ a „pod pancířem“ lehkými kulometry vz. 52 nebo všechny kulometry nejlépe vyvíjeným univerzálním kulometem vz. 59.⁸ To by zřejmě znamenalo technicky problematickou a finančně drahou adaptaci stávajících lafet, a proto vojenská správa od tohoto záměru upustila ve výzbroji zůstaly staré kulometry vz. 26 a 37.

Ačkoliv technické vybavení objektu nikdy nedosáhlo předválečné úrovně, byl prováděn vývoj vzduchotechniky, která byla v letech 1961 – 1962 vyzkoušena v jihomoravském objektu MJ-S 4.⁹ Na základě vyhovujících výsledků měla být v roce 1964 namontována i na srub B-S 13. Na rozdíl od plně přetlakového a filtrovaného vzduchu, byl nyní přiváděn přefiltrovaný vzduch pouze do ubikací. V horním patře byl rozváděn do tzv. kolektorového vedení a pomocí dlouhých pružných hadic do individuálních protichemických masek ve střeleckých místnostech a zvonech. Na rozdíl od jihomoravských objektů nebyly vchody do pancéřových zvonů přehrazeny tlakovými dveřmi. Jelikož objekt neměl stálou osádku, kromě zasunutého kanónu neměl uskladněnou žádnou výzbroj a byl uzamčen masivním elektromagnetickým zámkem. Jednotky v okolí prováděly pouze každoroční údržbu a masíkování. V případě války by byl z bratislavských a jihomoravských osádek vytvořen pevnostní prapor. Válečnou osádku srubu B-S 13 tak mělo tvořit 18 mužů.

Poklidnou mírovou službu objektů na předmostí Petržalka narušil pouze vpád vojsk varšavské smlouvy v srpnu 1968, při kterém se sovětsí vojáci vloupali do pěchotního srubu B-S 13. Jak známo, 21. srpna 1968 narušili vojáci armád Varšavské smlouvy suverenitu tehdejší ČSSR a pod rouškou internacionální pomoci rychle okupovali celou zemi. Již v prvních okamžicích invaze byla obsazena Bratislava a část sovětských okupačních jednotek byla dislokována na Petržalském předmostí v bezprostředním dosahu linie opevnění.

6 Výnosem MNO čj. 0012172-GŠ/OS, viz VHA, MNO 1954, K 123, sign. 89/1/6/13.

7 VHA, MNO-VŽV 1960, K 166, sign. 49/4/4/3.

8 VHA, MNO OS 1957, K 330, sign. 49/3/79, čj. 005824 VŽV z 3.9.1957.

9 VHA, MNO 1962, K 231, 49/4/2/9.

Dne 3. září 1968 ve 21. 30 se dostalo k veliteli 3. motostřelecké divize (VÚ 1535 Kroměříž) hlášení o narušení objektu stálého těžkého opevnění č. 13 v Petržalce.¹⁰ Velitel 3. motostřelecké divize vyslal na místo vyšetřovací komisi pod předsednictvím pplk. Stanislava Kašpara. Z útvaru mu dále asistoval mjr. Ing. Jiří Brychta a pplk. Ladislav Musil z VÚ 3866. Komise pak byla na místě doplněna o příslušníky VÚ 5947 Bratislava kpt. Josefa Škařupu a npor. Josefa Musila. Jmenovaní potvrdili proniknutí do objektu, konkrétně o násilné otevření brány ochranného oplocení a násilné otevření mřížových dveří, na kterých byl odstraněn horní závěs a rozbit a zcizen zámek. Pachatelům se nejprve nedařilo proniknout přes vstupní pancéřové dveře. Dveřní střílnou pouze poničily bezpečnostní zámek, který tak splnil svou funkci. Podle osmi odšroubovaných šroubů ocelového krytu střílny se zřejmě pachatelé marně snažili proniknout do nitra objektu touto cestou. To se jim podařilo až, když vyrazili mříž nasávání vzduchu a vybourali část betonového zdiva otvoru pro nasávání vzduchu do objektu. Poté vyřadili bezpečnostní zámek a otevřeli vstupní pancéřové dveře.

Sověti při své prohlídce objektu poničili části vnitřního vybavení, zejména vřadotechniku, vodní nádrž a jeden příkopový periskop. Přitom způsobili určitý nepořádek a odcizili veškeré elektrické instalace, to jest 150 m kabelu a 9 osvětlovacích těles v hodnotě 1 600 Kčs. Větší škodou se stala krádež soupravy součástek pro pevnostní kanón v hodnotě 21 728 Kčs, přičemž dalších 3 654 Kčs stál rovněž zcizený záměrný dalekohled TŠ-16 pro 85 mm PvK vz. 59. Jak dokazují pořízené fotografie ruský voják pošlapal například i nástavec pro odpad nábojnic a před objekt vyházel i další součástky výstroje kanónu a porušil jeho izolaci.

Bohužel, sovětským vojákům se zalíbil i záměrný dalekohled vz. 36, jehož ztrátu vojenská správa odhadla na 600 Kčs, periskopický dalekohled do zvonu za 3 472 Kčs a záložní a výstrojní součástky k TK za 400 Kčs. Sovětská armáda poté zvýšila svou bojeschopnost osvobozením několika kusů ženijního náradí za cca 1 600 Kčs. Po započítání poškození zámek komise vyčíslila celkovou škodu na 32 658, 80 Kčs.

Při vyšetřování byly nalezeny nedopalky cigaret sovětské výroby, útržky novin sovětského tisku, krabičky od sirek sovětské výroby a láhev piva maďarské výroby. Okupanté si v objektu rovněž pochutnávali na spečených klasech kukuřice a plodech jeřabin.

Bez valného výsledku byla kontaktována sovětská strana, konkrétně gen. mjr. Aljošin a další důstojníci sovětské armády. Gen. mjr. Aljošin prohlásil na základě důkazů, že tam skutečně pobývali sověští vojáci. Trval dokonce i na tom, že rozkaz k otevření tohoto objektu nevydal a připustil, že to sověští vojáci asi udělali svévolně a slíbil do 5. září 1968 vyšetřit, což se pochopitelně nestalo.

Závěr československé vyšetřovací komise byl ukončen v tom smyslu, že do příchodu sovětské armády nebyl objekt porušen, přičemž 21. srpna 1968 přišli sověští vojáci. Z nalezených materiálů bylo možné objektivně usoudit, že objekt byl narušen sovětskými vojáky, po jejichž pobytu se stal nebojeschopným. Komise dále podala zprávu, že došlo k prozrazení informací o vyzbrojení a vystrojení a uzamykání objektu, který byl znám jen omezenému počtu zvlášť prověřených důstojníků ČSLA.

Velitelství 3. motostřelecké divize 5. září informovalo velitele Středního vojenského okruhu gen. mjr. Ing. Vasila Valo, který 11. září 1968 informoval náčelníka generálního štábu gen. por. Ing. Karla Rusova. Podle této zprávy již došlo k uzavření objektu, zabetonování vytržené mřížky ventilace a výměně bezpečnostního uzávěru. Uvedení objektu do stavu bojové pohotovosti mělo však vyžadovat opravy ventilace, elektrických rozvodů a dalších zaří-

10 VHA, MNO 1968, K 33, sign. 2/5/7, hlášení o vykradení B-S 13.

zení i nahrazení odcizeného materiálu. Údajně však již nebyl k náhradě k dispozici zvono-
vý periskop a záměrný dalekohled vz. 36.

Ačkoliv je tato příhoda ve srovnání s tragédií, která při okupaci postihla celou republi-
ku doslova nicotná, doufáme, že se stane přínosem pro poznání historie československého
předválečného opevnění.

Vzhledem k rozrůstání Bratislavy a její infrastruktury zanikly pěchotní sruby B-S IV
a některé ze starších atypických objektů. Armáda přestala používat i pěchotní srub B-S 13,
jehož palebné pole zastínil násep dálnice. Ostatně po roce 1989 ztratilo toto opevnění proti
Rakousku jakýkoliv další smysl a bylo armádou postupně opuštěno.

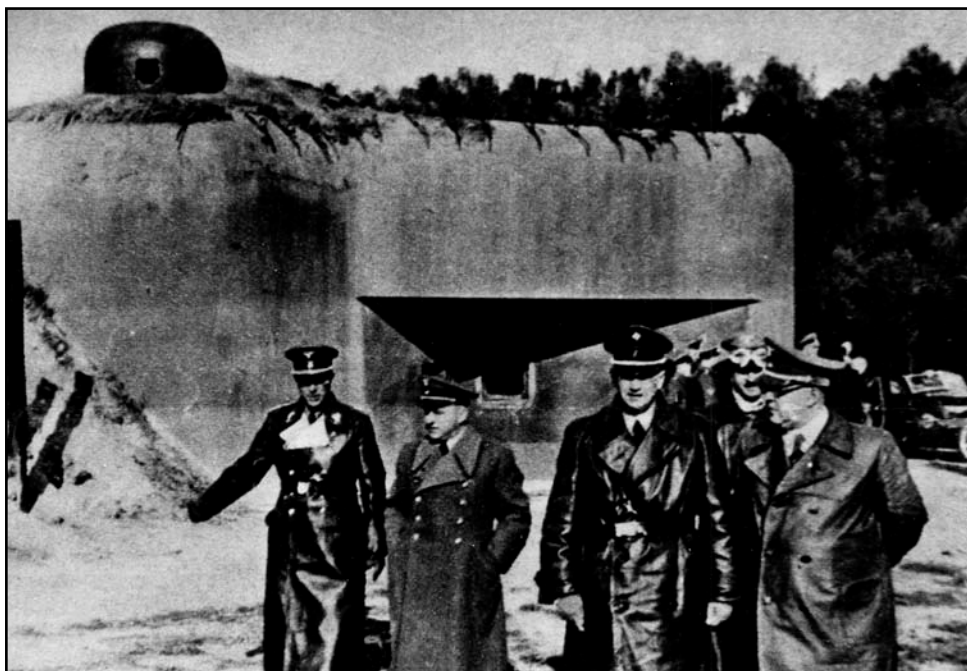
Foto a výkresy: VHA, autor a sbírka autor, Radek Hrabčák

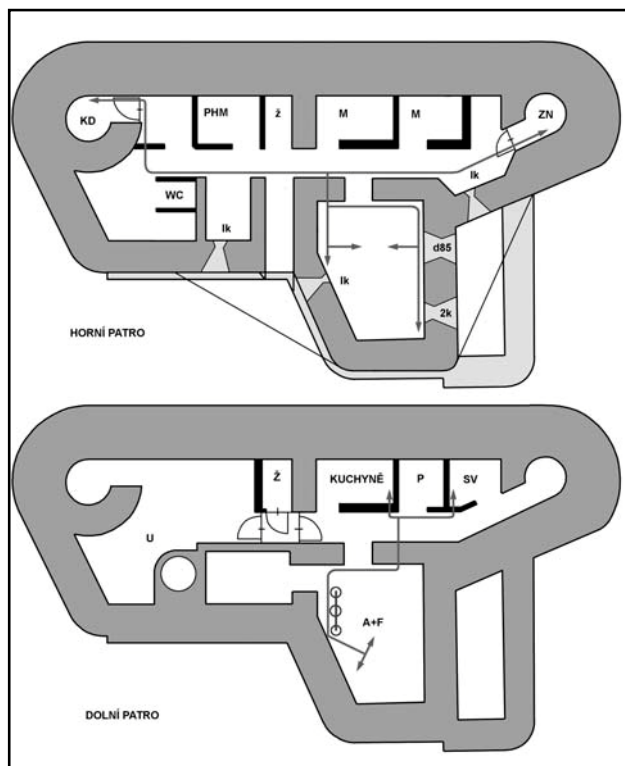
Mapa západní části opevnění v Petržalce v roce 1936 (VHA)

Špionážní německá mapa Bratislavy z 15. 7. 1938 (VHA)

Návštěva Hitlera pěchotního srubu B-S 4 dne 25. 10. 1938 (sbírka autor)

Půdorys horního a dolního patra pěchotního srubu B-S 13 „Stoh“ s návrhem filtroventilace z roku 1962 (autor)

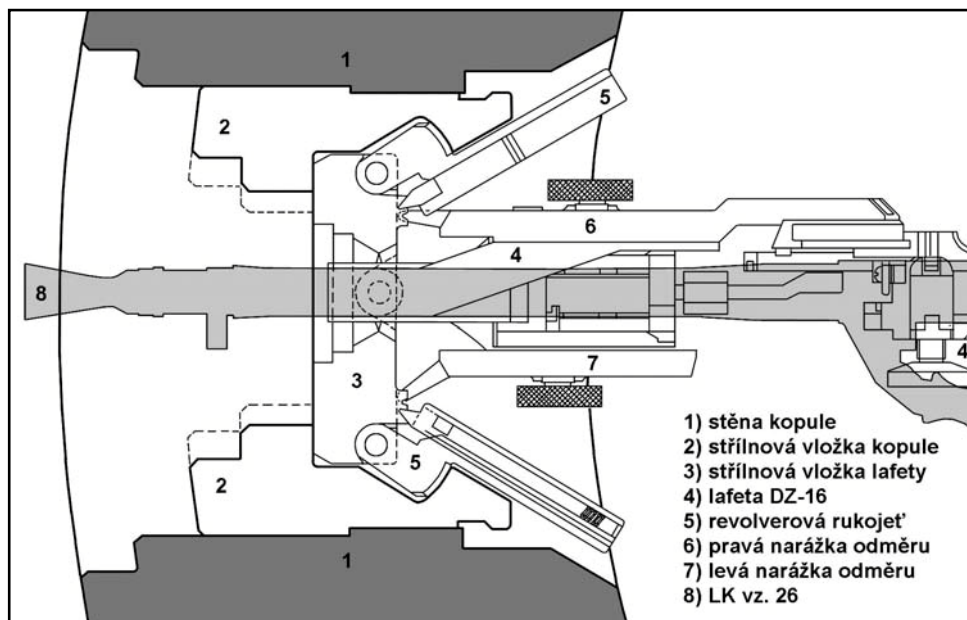
Zdemolovaný odpad nábojnic a příslušenství 85mm pevnostního kanónu vz. 44/59 po vloupání sovětských vojáků do pěchotního srubu B-S 13 (VHA)

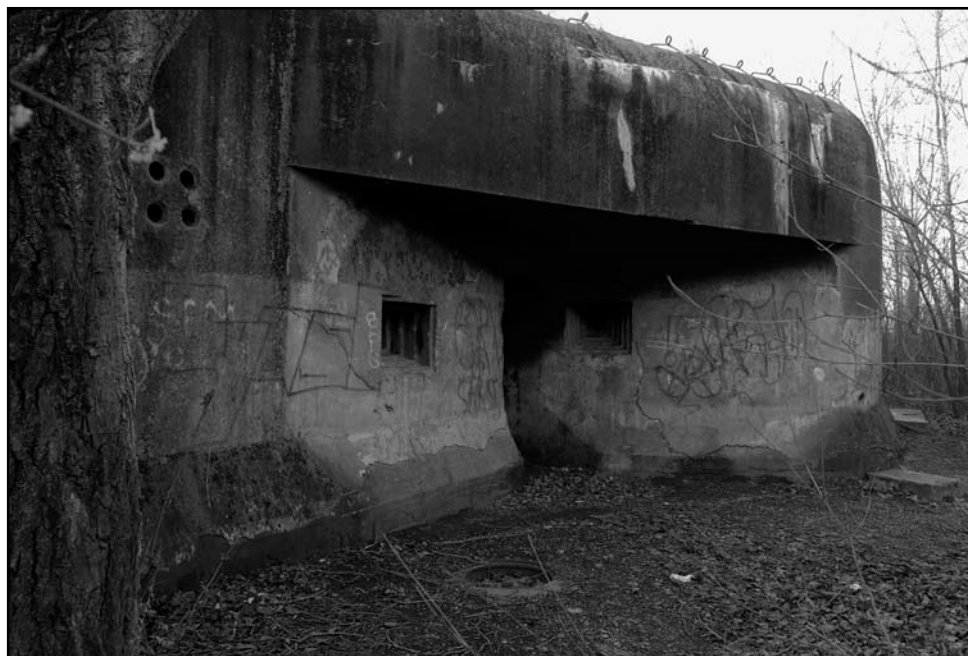
Rozházené součásti výstroje (uzávěra DZ-10 a příslušenství zaměřovacího dalekohledu TŠ-16) srubu B-S 13 po vloupání (VHA)

Slavný elektromagnetický zámek řádění sovětských vojáků neodolal (VHA)

Půdorys poválečné lafety DZ-16aABN do pancéřové kopule ve srubech B-S 13 a B-S 15 (autor)

Současný stav pěchotního srubu B-S 13 (Radek Hrabčák 2007)

Kopule pro sólo těžký kulomet vz. 37 pěchotního srubu B-S 13 (Radek Hrabčák 2007)

Zkoušky prototypu 85mm PvK vz. 44/59 ve zkušebním objektu CE Jordán. Stejný kanón byl osazen i ve srubu B-S 13 (VHA)